

løsning. Forskellige Elevarbejder vidner om, at Otto Brandt ogsaa efter Forflyttelsen til Erlangen bevarede Interessen for nordisk Historie. Adskilligt har dog tydet paa, at han var ved at søge nye Opgaver for sin utrættelige Forskertrang. Ved sin Død har han saaledes efterladt sig en næsten fuldført Skildring af Tysklands Historie 1789—1815, bestemt som Bidrag til en Haandbog i tysk Historie.

Axel Linvald.

De stadig fortsatte *Gravninger i og ved Hedeby* har, siden den sidste Meddelelse blev givet her i Tidsskriftet (10. Rk. II, 421 ff.), fremkaldt en Række nye Indlæg vedrørende Resultater, som er naaet, og Teorier, som er opstillet.

Prof. Dr. G. Schwantes har i *Die Ausgrabungen in Haithabu* (Korrespondenzblatt d. Gesamtvereins d. deutsch. Geschichts- u. Altertumsvereine 1933, 65 ff.) givet en ganske kort Oversigt over Arbejdet til og med 1932, og for de mange, som med Interesse besøger Udgravningsfeltet, har han udsendt en *Führer durch Haithabu* (Schlesw. 1932). De fleste Indlæg skyldes dog, som rimeligt er, den praktiske Leder af Gravningerne, Dr. Herbert Jankuhn. For *Die Ausgrabungen in Haithabu, 1932* med de værdifulde Fund af Hustømmer og Træinventar gjorde han foreløbig Rede i Kieler *Neueste Nachrichten* ^{23/11} 1932, medens han i *Nachrichtenblatt f. deutsche Vorzeit VIII*, (1932), 188 meddelte *Neue Funde zur Frage des Transitverkehrs Haithabu-Hollingstedt*. Til disse mindre Notitser slutter sig mere udførlige Fremstillinger, saaledes *Die grösste germanische Handelsstadt an der Schlei* (Velhagen & Klasings Monatshefte 1934, 546 ff.), *Haithabu* (Die Heimat 1933, 81 ff.), *Die Ergebnisse der Grabungen in Haithabu* (Neue Jahrb. f. Wissenschaft u. Jugendbildung, XI (1935), 164 ff.) og den betydningsfulde, samlede Redegørelse for *Die Ausgrabungen in Haithabu 1930—1933* (Nordelbingen, IX (1933—34), 341 ff.).

Det Billede af Vikingebyen bag Halvkredsvolden, som efterhaanden træder frem for os, takket være de omfattende og omhyggelige Undersøgelser, som skyldes Prof. Schwantes' Initiativ, paakalder stadig ny Interesse for Problemer, der i lange Tider har sysselsat Forskerne — f. Eks. det Problem, der knytter sig til Dobbeltnavnet Slesvig-Hedeby.

Medens man i Almindelighed har godkendt Sophus Müllers Opfattelse: at Navnene til at begynde med betegnede to forskellige Byanlæg, Slesvig Nord for Slien og Hedeby ved Haddeby Nor, har Prof. Schwantes gjort sig til Talsmand for en anden Teori: Dobbeltnavnet har fra første Færd været anvendt om Byen bag

Halvkredsvolden. Her har ikke alene den svenske Kongeæts og Runestenenes Hedeby ligget, men her maa vi ogsaa søge Ansgars Slesvig og Gudfreds Slistorp. I det mindste fra det 9. Aarhundredes Begyndelse har der paa dette Sted været en bymæssig Bebyggelse, som har baaret det sachsisk-nordiske Dobbeltnavn — ganske som Ethelwerd bevidner det omkr. Aar 1000. Denne Teori, som Dr. Jankuhn i sine tidligere Publikationer syntes at stille sig afventende overfor (se nærv. Tidsskr. 10. Rk. II, 423), har han nu givet sin Tilslutning, da den efter hans Mening er den »bedst begrundede« (Nordelbingen, IX, 366). Det er umuligt paa dette Sted at tage Spørgsmaalet op til virkelig Drøftelse. Dets store Betydning for vor Forstaaelse af det hele Anlægs Karakter nødvendiggør imidlertid, at en Drøftelse senere maa finde Sted. Her skal jeg nøjes med et Par korte Bemærkninger, som de offentliggjorte Indlæg giver Anledning til.

For det første forekommer det mig meget voveligt at fastslaa Tilstedeværelsen af en virkelig By allerede i første Halvdel af det 9. Aarh., naar vi hidtil ikke — trods omfattende Undersøgelser — har fundet en eneste Hustomt, der med Sikkerhed kan siges at være ældre end det 10. Aarh. Der er fundet en Del Grave fra det 9. Aarh.; men hvad siger det? I 1914 blev der under Forbindelsesvolden afdækket en Grav, som var endnu ældre, og Dr. Jankuhn er virkelig tilbøjelig til paa dette spinkle Grundlag at slutte, at der »in der Nähe von Haithabu oder sogar auf derselben Stelle schon vor der eigentlichen Wikingerzeit gesiedelt worden war« (Nordelbingen, IX, 365). At Folk har boet i denne Egn, vil selvfølgelig ingen nægte; men hvor skulde det være muligt ud fra de hidtil paaviste Grave at dokumentere Tilstedeværelsen af en By — en Havn, »ubi ex omni parte conventus fiebat negotiatorum«? Ikke engang Fund af Støbeforme fra det 9. Aarh., som kunde tyde paa, at der her har fundet en Smykkefabrikation Sted med Salg for Øje, berettiger til den Slutning, at Ansgars Slesvig har ligget her. En saadan Slutning maatte forudsætte, at det arkæologiske Fundmateriale ikke utvungent lod sig fortolke paa anden Maade, og da dette er Tilfældet, bør man unklade at tage saa afgjort Stilling til Spørgsmaalet, som de to tyske Forskere har gjort i deres sidste Publikationer, og oppebie Resultatet af de fremtidige Undersøgelser.

Man bør det saa meget des mere, som der allerede nu (ved Gravningen i 1933) er fastslaaet et Forhold, der vanskeligt lader sig forene med Teorien om Slesvigs (Slistorps) Beliggenhed ved Haddeby Nor, nemlig at Voldstykket fra Gottorpengene mod Danevirke Sø har haft sit Gravforsvar langs Sydsiden. Dr.

Jankuhn gør selv opmærksom paa, at denne Kendsgerning udgør »eine Schwierigkeit« for Prof. Schwantes' Opfattelse. I det nævnte Voldstykke erkendte Sophus Müller med genialt Skarpblik en Del af Kong Gudfreds Vold, og han kunde derfor ikke tænke sig det 9. Aarhundredes Slesvig liggende Syd for Volden — ude i det ubeskyttede Forterræn. Dr. Jankuhn kalder det rammende for »eine auffallende Tatsache«, hvis Volden stammer fra Gudfreds Tid. »Auch wenn der Wall in erster Linie mit dem Handelsweg zusammenhing und nicht einen Landesschutz darstellte, ist es auffallend, dass diese Anlage mit der Siedlung nicht zusammenhängt.« (Nordelbingen, IX, 366) Han ser kun to Muligheder: enten er Slistorp ikke identisk med Bebyggelsen ved Haddeby Nor (»nicht identisch mit dem Sleswic und dem Haithaby Ethelwerds ist«), eller ogsaa er Voldstykket ikke Kong Gudfreds. Arkæologisk kan dets Alder endnu ikke bestemmes med Sikkerhed, og teoretisk set foreligger den Mulighed, at det udgør »der jüngste Teil der ganzen Anlage«. Det vil dog vistnok være mere end vanskeligt at begrunde en saadan Opfattelse, og det skal forøvrigt understreges, at Dr. Jankuhn heller ikke forsøger det. Han opstiller den kun som en mulig Arbejdshypotese.

Betydningsfuld er den Kendsgerning, som Gravningerne i 1933 bragte for en Dag, at Danevirke oprindeligt har strakt sig helt hen til Hollingsted, hvor der jo i 1932 paavistes en med Hedeby jævngammel Boplads — den store sydslesvigske Handelsvejs vestlige Udgangspunkt. Dr. Jankuhn antyder i største Korthed Gravningsresultatet (Nordelbingen, IX, 367). De forskellige Hustyper, der er konstaterede i Bebyggelsen bag Halvkredsvolden, søger han (Neue Jahrbücher, XI, 166 f.) at indordne i en større Sammenhæng, visende dels »nordgermanske«, dels »vestgermanske« Elementer. Nogen egentlig Byplan mener han det derimod endnu ikke muligt at fastslaa. Det forekommer mig dog, at vi allerede kan skimte enkelte store Hovedlinier i en saadan, og for dem har jeg søgt at gøre Rede i en lille Afhandling om *Det gamle Hedeby. Byplan og Huse* (Tilskueren, Marts 1933, 165 ff.). Hvad Forbindelsen mellem Hedeby og det svenske Birka angaar, kan der henvises til et smukt illustreret Indlæg af Holger Arbman: *En handelsväg för 1000 år sedan* (Jorden runt, Maj 1933, 225 ff.).

En Mand, som med betydelig Iver har kastet sig over de Problemer, der knytter sig til Sliegnens Historie, er Dr. Friedrich Frahm, Altona. Jeg har tidligere (nærv. Tidsskr. 10. Rk. I, 502) henledt Opmærksomheden paa et Par af hans Studier. Til dem er senere føjet andre: *Beiträge zur Baugeschichte Danewerks* (Nordelbingen, IX (1933—34), 370 ff.), *Schleswig-Haithabu und die Ans-*

karsskirche in Haddeby (Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch. LXII (1934), 156 ff.) og *Grabungen und Forschungen aus der Wikingerzeit der Schleswiger Landenge* (Hist. Zeitschr. CLI (1933), 1 ff.). Om dem alle gælder det, at Forfatteren ikke er bange for at fremsætte nye Hypoteser, men at hans kildekritiske Metode ofte er lige saa overraskende som hans Resultater. Hans Kendskab til de senere Aars nordiske Forskning synes at være meget begrænset og en mærkelig Misforstaaelse, som han gør sig skyldig i, kunde tyde paa, at denne Begrænsning skyldes manglende sproglig Indsigt.

Endelig er der Grund til at nævne Museumsdirektor, Dr. Alfred Kamphausens Beretning om *Die Probegrabung an der Kirche zu Haddeby. Zur Frage Schleswig-Haithabu* (Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch. LXIII 406 ff.). Ved Provegravninger, som udførtes i April Maaned 1934, blev der c. 1,45 m under den nuværende Jordoverflade ved Haddeby Kirke fundet Rester af en Plankebelægning og af forraadnet Tømmer, som kunde tyde paa, at der her har staaet en Trækirke forud for den c. 1200 opførte Stenkirke — et langt fra overraskende Forhold. Overraskende vilde det derimod være, hvis man her havde truffet de sidste svage Spor af den berømte Kirke fra »Vita Anskarii«, og da der ikke blev paavist det mindste, som kunde datere den formentlige Trækirke, gør man klogest i ikke at bygge altfor vidtgaaende Hypoteser paa Fundet; thi, som Kamphausen saa rigtigt siger: alt udoer det sikkert fastslaaede »ist Wunschbild und deshalb angesichts der Wichtigkeit des mit der Lösung in Zusammenhang stehenden Fragekomplexes, der bis in das aktuell Politische spielt, scharf abzuweisen«.

Vilh. la Cour.

Gennem Skildringen af Arkonas Indtagelse indprentes de Dan-skes Erobring af Rügen aarligt Tusinder af danske Skolebørn. Men forbavsende er det, saa lidt man iøvrigt hører om, hvorledes Rügens Afhængighed af Danmark i de kommende Tider artede sig. Ganske vist — epokegørende Følger i vort Folks Historie har denne Forbindelse ikke faaet. Men det var dog vel nok værd engang at gøre Status op og undersøge, hvad herom kan siges. Ingen dansk Historiker har hidtil givet sig i Lag hermed til Trods for, at der længe har været gode Hjælpemidler forhaanden, ikke mindst Fabricius' kendte »Urkunden zur Geschichte des Fürstentums Rügens« I—IV (1841—69). Nylig er Spørgsmaalet derimod taget op til Undersøgelse fra tysk Side. Resultatet foreligger i en Dissertation fra Universitetet i Greifswald Carl Hamann: *Die Beziehungen Rügens zu Dänemark von 1168 bis zum Aussterben der*